

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

MIKAEL REUTER

Kortstavighet i Helsingforssvenskan

Artikeln ursprungligen publicerad i
Studier i nordisk filologi 62
SSLS 490, 1980, s. 222–233

Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2015
ISBN 978-951-583-326-6

MIKAEL REUTER

KORTSTAVIGHET I HELSINGFORSSVENSKAN

Finlandssvenskt uttal skiljer sig från rikssvenskt i två avgörande prosodiska avseenden. Den viktigaste skillnaden är avsaknaden av grav accent i finlandssvenskan (med undantag av vissa dialekter, främst i västra Nyland). Också den andra skillnaden är kvalitativ och absolut: kortstavighet, dvs kort vokal i öppen betonad stavelse (t ex i *mina*, *hyvel*, *positiv* med kort betonad vokal följd av kort konsonant), saknas i princip i rikssvenskan men finns i varierande grad i alla former av finlandssvenska utom i åländskan.

I de finlandssvenska dialekterna är kortstavigheten omfattande och har i stort sett samma distribution som i fornsvenskan. Undantaget är som sagt de åländska dialekterna — det några kilometer breda skiftet utgör en skarp gräns mellan kortstavighetsdialekten i Houtskär och långstavighetsdialekten i Brändö. Jag kommer emellertid inte i denna artikel att närmare beröra kortstavigheten i våra dialekter.

I Helsingforssvenskan och i det finlandssvenska riksspråket i allmänhet är situationen en annan. Kvantitetsreglerna är i princip desamma som i andra varianter av svenskt riksspråk, och de fall av kortstavighet som förekommer kan, trots sin talrikhet i synnerhet i löpande tal, beskrivas som undantag i systemet. Men, som Hugo Bergroth konstaterar, "å andra sidan innebär utan allt tvivel redan det, att inom finlandssvenskan avvikelser från den hsv. kvantitetsregeln över huvud kunna förekomma, oavsett fallens större eller mindre talrikhet, en grundviktig skillnad mellan hsv. och finl., måhända den viktigaste i fråga om uttalet näst efter det avvikande tonfallet" (Bergroth 1922, s. 4), och "flere av de ord där den [dvs kortstavigheten] iakttages höra till de allra vanligaste i språket, och den utgör därför ett ganska starkt framträdande drag i det finl. talet" (aa s. 27).

Förekomsten av kortstavighet i Helsingforssvenskan motsvarar

inte fördelningen i fornsvenskan och de finlandssvenska dialekterna. I vissa avseenden kan man förmodligen räkna med ett inflytande från finskan (närmast i ord som är lika eller nästan lika i båda språken, t ex *kamera, tele*), men för det mesta får man nog utgå från en självständig utveckling i den ickedialektala finlandssvenskan.

Kortstavigheten i Helsingforssvenskan förekommer inte regellöst. Tvärtom är det frapperande hur enhetliga reglerna för kortstavigt uttal är, bara man i regelsystemet beaktar också sociolingvistiska faktorer, i första hand talsituationen och talarens sociala bakgrund.

Det är uppenbart att kortstavigheten i finlandssvenskt riksspråk är en ganska stabil företeelse, trots att den i princip har motarbetats i skolornas modersmålsundervisning i åtminstone ett halvsekel. Hugo Bergroth skriver i *Svensk uttalslära*: "En allmän och obetingad anslutning till högspråket kan och bör däremot krävas i fråga om kvantiteten i starktonig öppen stavelse [— — —]; och detta icke blott i offentligt föredrag, utan även i dagligt tal. Uttalet med helkort vokal + helkort konsonant i ord som *hývel, skövel, sēnap, måka* m.fl. hör nämligen obestriddigt till de fulaste och vulgäraste dragen i vårt språk." (Bergroth 1924, s. 59).

Det som enligt Bergroth kunde och borde krävas har visserligen krävts av generationer modersmåls lärare, men det har inte satt några större spår i språkbrukarnas uttalsvanor. Dagens talade finlandssvenska tycks inte i detta avseende skilja sig mycket från finlandssvenskan för sextio år sedan. I den deskriptiva artikeln "Kvantitetsförhållandena i finlandssvenskan" (Bergroth 1922) räknar författaren upp ett antal ordkategorier inom vilka kortstavighet förekommer och ger rikligt med exempel, och den beskrivningen gäller praktiskt taget för fullt också för finlandssvenskan av i dag. Bergroths artikel innehåller en mycket omfattande korpus av kortstavingar och den är ett gott exempel på den skarpa iakttagelseförmåga som Hugo Bergroth hade. Vad man än anser om Bergroths preskriptiva synpunkter på språkbruket, råder det inga tvivel om att hans deskriptiva artiklar om finlandssvenskt uttal är oerhört värdefulla för forskningen ännu idag.

Hugo Bergroth anger (Bergroth 1922 s. 28) följande huvudgrupper av ord som kan uttalas kortstavigt:

1. normalt betonade, högfrekventa ord (pronomina, prepositioner, adverb, hjälpverb osv), t ex *vi, honom, genom, bara, medan, göra*; i sammansättningar t ex *föreläsa, översätta*);

2. ord och former som företer avledningar eller parallellformer med lång konsonant efter kort vokal i stället för kort konsonant efter lång vokal, t ex *hyvel* plur./hyvvar/, v. /hyvva/), *mögel* (v. /mögglä). *stövel* (rsv. /stö:vel/ el /stövvel/);

3. ord som alternativt har eller i ett tidigare skede har haft huvudtrycket på en annan stavelse än den aktuella, t.ex. *förolyckas* (alternativ betoning /för'o:lyckas/), *därifrån* (/däri'frå:n/), *pårafrag* (/para'gra:f/), *töbak* (tidigare /to'ba:k/, därefter rsv /to:bak/, nu vanl. /tobbak/, jfr grupp 2);

4. dialektord, slangord och lån från finskan, t ex *måka*, *påta*, *kiva* 'bra, kul', *poro* 'grums';

5. lånard av framför allt klassiskt ursprung, t ex *dynamo*, *kamera*, *positiv*;

6. ett fåtal interjektioner o dyl, t ex *va*, *jahá*, *så* (dessa kan i vissa fall också i rikssvenskan uttalas kortstavigt).

Till dessa sex grupper som Bergroth nämner kan man foga ytterligare en, nämligen

7. ett fåtal ord med bortfall av konsonant i en tvåkonsonantkombination, i första hand *hudan* (hurdan, ev i anslutning till det likaså ofta kortstavigt uttalade *sådan*), *rikit* (riktigt) och *viken*, *vika* (vilken, vilka).

En intressant begränsning i fråga om grupperna 1–3 (alltså huvudsakligen vanliga ickefrämmande och ickedialektala svenska ord) är att den korta stavelsens vokal alltid följs av en tonande konsonant. Det är därför inte tänkbart att i Helsingforssvenskan uttala t ex *läsa* och *äta* kortstavigt utan att det har en klart dialektal eller lågspråklig prägel. Detta förhållande påpekades redan av Hugo Pipping på 1890-talet i en artikel om finlandssvenskt uttal (Pipping 1892-97 s. 133).

Av de olika grupperna är den första överlägset mest frekvent i löpande tal, medan den femte är den talrikaste vad antalet olika ord beträffar. Grupp 4 är produktiv, eftersom dialektord och framför allt finska ord lätt kan lånas in i ledigt talspråk.

Ett närmare studium av de olika kategorierna visar att det går att slå ihop dem i tre huvudgrupper, av vilka en är ord av främmande ursprung och de två andra kan beskrivas fonologiskt. Den största gruppen består av ord, ordelement eller stavelser som ofta eller alternativt är eller ursprungligen har varit obetonade eller svagt betonade. Hit hör grupperna 1 och 3 och en stor del av grupp 5 hos

Bergroth. Den andra i fonologiska termer beskrivbara gruppen innehåller ord med vacklan mellan två uttalsvarianter, lång vokal + kort konsonant eller kort vokal + lång konsonant, antingen inom ordet som sådant eller i någon avledning, alltså huvudsakligen grupp 2. Vacklan kan också förekomma mellan olika varieteter av svenska (se närmare s. 227 f.).

De flesta fallen av kortstavighet kan uppenbarligen beskrivas som en så att säga sekundär betoning antingen av syntaktiskt normalt obetonade ord som *före*, *genom*, *våra* etc eller av stavelser som normalt är eller åtminstone tidigare har varit obetonade eller svagt betonade, t ex *generativ*, *därifrån*, *skulptur* (tidigare *skulptúr*), *Skomakare* (*skomákare*). Särskilt markant framstår detta i fall av kontrastiv betoning:

1. Jag sa *före* åtta och inte efter åtta.
2. Det här är *dina* saker och inte *mina*.
3. Det är inte fråga om *kvalitet* utan om kvantitet.
4. Här ska stå *tjugofem* och inte *trettifem*.

I de två sista exemplen är det mycket svårt att i Helsingforssvenskan tänka sig ett uttal med lång vokal eller konsonant i de betonade stavelserna. I den språkliga intuitionen finns det så att säga inte något långt ljud i de stavelserna.

Jag tror att vi här kommer in på det absolut centrala i hela kortstavighetsproblemet. För en närmare förklaring vill jag hänvisa till Einar Haugens diskussion kring förhållandet mellan kvantitet, tryck och ton i en artikel om tonaccenten i norskan (Haugen 1967, s. 196). Haugen ställer upp följande schema för förekomsten av särdragen [STRESS] och [QUANTITY] i stavelser med olika tryckstyrka:

	huvudtryck	bitryck	svagtryck
STRESS	+	-	-
QUANTITY	+	+	-

Det fjärde alternativet, [+STRESS, -QUANTITY] förekommer enligt Haugen bara i enstaka interjektioner med kort öppen slutstavelse, av typen *nå*, *så*. Denna lucka kan emellertid utnyttjas för att beskriva den finlandssvenska kortstavigheten. Haugen visar vidare att särdraget [+TONE] (dvs grav accent) i norskan förekommer bara i kontexten [+QUANTITY, +STRESS], alltså i stavelser med huvudtryck och samtidigt lång kvantitet.

Det med tanke på finlandssvensk kortstavighet mest intressanta påpekandet hos Haugen gäller emellertid vad han kallar *restressed forms*: "A number of particles which are frequently used in weakly stressed contexts are non-tonal, without any other obvious explanation than the presumption that the present stressed forms are the result of restressing, without addition of the original tone". På samma sätt kan man uppenbarligen förklara avsaknaden av kvantitet (dvs lång stavelse) i de finlandssvenska kortstavingar som är en följd av sekundär betoning av en normalt obetonad position. De skulle då vara utvecklade genom "restressing" ur en stavelse med särdragen [-TRYCK, -KVANTITET].

Vi kan för dessa fall skriva följande regel:

$$R 1 \left| \begin{array}{l} - \text{TRYCK} \\ - \text{KVANTITET} \end{array} \right| \rightarrow [+ \text{TRYCK}] \quad / \quad \frac{\quad}{\text{sekundär betoning}}$$

På motsvarande sätt kvarstår särdraget [+ KVANTITET] i sådana stavelser som genom tryckförskjutning (t ex motsatsbetoning) förlo-
rar sitt huvudtryck.

Jämför följande uttryck:

	Jag kommer nån gång före åtta.			
TRYCK		-	+	
KVANTITET		-	+	
	Jag sa före åtta och inte efter åtta.			
TRYCK	+	-		
KVANTITET	-	+		
	tjugofem (normal beton.)		tjugofem (motsatsbeton.)	
TRYCK	-	+	+	-
KVANTITET	-	+	-	+

På ett liknande sätt uppstår kortstavingar då långa slutbetonade ord förkortas så att bl a den betonade stavelsen huggs av, vilket leder till att en ursprungligen obetonad och kort stavelse får tryck: *foto* av *fotografi*, *bio* av *biograf*, *semi* av *seminarium*, *tele* av *telefon*, *telegraf* etc. En förening för fotgängare, cyklister och kollektivtrafikanter som heter *Majoritet* har helt följdriktigt den kortstaviga kortformen

Majo. samspelet mellan normalbetoning, motsatsbetoning och kortform kan studeras i följande:

	majoritet (normal)		majoritet (mots.)		Majo
TRYCK	-	+	+	-	+
KVANTITET	-	+	-	+	-

I de fall som hittills behandlats har det varit möjligt att utgå från en form med särdragen [-TRYCK, -KVANTITET]. Tyvärr gäller detta bara en del — om också större delen — av de finlandssvenska kortstaviga orden. De andra måste förklaras på något annat sätt. I fråga om ord av främmande ursprung (inklusive dialektord) förefaller det ganska naturligt att tänka sig en utgångsform med särdragen [+TRYCK, -KVANTITET], liksom i det långgivande språket. Att *city*, *mini* och *kiva* uttalas kortstavigt i Helsingforssvenskan är knappast något att förvåna sig över. I synnerhet då det gäller ord av klassiskt ursprung sammanfaller denna förklaring ofta med regeln om sekundär betoning, eftersom orden ofta har alternativ eller tidigare betoning på en senare stavelse (t ex *děciliter*, *gěnerativ*, *bilabial*, *division*, *pěpegoja*, *pěsitiv*). Det bör påpekas att finlandssvenskan, möjligen under inflytande av finskan, har en betydligt starkare tendens än rikssvenskan till överflyttning av huvudtrycket på första stavelsen i sådana ord. Det rikssvenska alternativet till många kortstavingar av denna typ är därför ofta inte ett uttal med lång vokal eller konsonant i den stavelse som är betonad i finlandssvenskan, utan ett uttal med huvudtrycket på en senare stavelse (*deciliter*, *generativ* osv).

Mest problematiskt blir det att på ett tillfredsställande sätt förklara orden i grupp 2. De är emellertid rätt få; Bergroths förteckning omfattar följande ord: *huvu*, *hyvel*, *skovel*, *skrävel*, *stövel*, *överst*, *drägel*, *mögel*, *kägel*-, *moron*, *binikemask* och, med reservation, *fräken* (sg. av fräknar). Av dessa är jag böjd att utesluta *huvu*, *binikemask* och *fräken* eftersom jag menar att de inte i dagens Helsingforssvenska brukar uttalas kortstavigt. *Överst* (som Bergroth hänför till denna grupp i anslutning till komparativformen *övvre*) kan enligt min mening hänföras till grupp 1 (i anslutning till *över*) och *moron* till den nya grupp 7 (konsonantbortfall). I så fall återstår bara en liten och mycket homogen grupp med ord på -vel och -gel, De kännetecknas alla av en viss labilitet i uttalet också i de varieteter

av svenska som saknar kortstavighet. T ex för *skovel* och *stövel* nämner SAOL (10 uppl.) uttal både med lång konsonant och med lång vokal, och de övriga uttalas åtminstone på Åland regelbundet med kort vokal och lång konsonant även om vokalen är lång i svenskt riksspråksuttal¹. Men någon närmare förklaring till det kortstaviga uttalet vid dessa ord vågar jag mig inte på.

Nu är ju kortstavigheten långt ifrån en absolut regel, och framför allt i småorden i grupp 1 är det vanligt att den högsvenska kvantitetsregeln följs i synnerhet i vårdat tal. Vi får då tänka oss en i finlandssvenskan optionell regel som säger att en stavelse som får huvudtryck blir lång:

R 2 (opt.) [+TRYCK] → [+KVANTITET]

Observera att regeln inte säger om det är vokalen eller konsonanten som förlängs, vilket enbart är en fördel eftersom båda möjligheterna i många fall föreligger (kortst. *stövel* → *stövvel* el *stöv:el*).

Det finns ett fåtal fall där R 2 inte kan verka. Främst gäller det dialektalt färgade ord, som har en annorlunda fonematisk struktur än eventuella motsvarande riksspråkord. I sådana fall händer det rentav att man kan ställa upp minimala par med kortstavigt respektive långvokaliskt uttal, som i adjektiven *rēdi* 'rejäl' ~ *redi(g)* och *rūti* 'rutten' ~ *rutig*) (jfr en *redi/re:di karl*, ett *rutit/ru:tīt golv*). En förlängning av konsonanten i dessa ord vore tänkbar teoretiskt men inte i praktiken.

I rikssvenskan däremot är ju R 2 i princip obligatorisk. Också i Helsingforssvenskan är det, som jag tidigare nämnde, rätt vanligt att den utlöses. Chanserna för detta är beroende av ett antal olika faktorer: vilket ord det är fråga om, talarens sociala och regionala bakgrund och själva talsituationen.

Att talsituationen påverkar användningen av kortstavighet vet alla Helsingforssvenskar intuitivt: ju formellare situationen är, desto mer undviks kortstavigt uttal. Jag tror också att de flesta har en känsla av att det finns stora skillnader i fråga om de potentiella kortstavingarnas rangordning i fråga om användning och acceptabilitet och i fråga

¹ Det är för övrigt en intressant företeelse att åländskan, och i vissa fall uppsvenskan, ofta har uttal med lång konsonant i sådana ord som i Helsingforssvenskan är kortstaviga, t ex ål. *genom*, *kammera*, *minna*, *tobbak*, *övver*, uppsv. *possitiv*, *tobbak*.

om användningen av kortstavingar i olika socialgrupper. Så vitt jag vet har dock inga undersökningar av dessa variationer tidigare gjorts.

För att få en bild av rangordningen mellan olika ord i fråga om användning och acceptabilitet av kortstavigt uttal gjorde jag ett lyssnartest där lyssnarna fick höra ett åttiotal kortstavigt uttalade ord insatta i satssammanhang och inlästa på band av mig själv. Lyssnare var dels tio språkstudierande från Helsingforsregionen som deltog i en fonetikkurs, dels tre lärare vid institutionen för nordiska språk (Nordica) vid Helsingfors universitet. Av de senare var två genuina helsingforsare medan den tredje under en stor del av sin barndom hade bott i Mariehamn.

Lyssnarna fick på en svarsblankett markera svar på följande frågor:

A Skulle du själv använda kortstavigt uttal som det du hör mig läsa upp 1) i föredragsstil och annat talspråk 2) i ledigt talspråk 3) nej.

B Hur allmänt tycker du att det kortstaviga uttalet är? 1) Det är det normala finlandssvenska uttalet 2) Det är ganska vanligt 3) Det är sällsynt/jag har aldrig hört det.

Jag har inga illusioner om att de svar försökspersonerna gav på frågorna skulle vara tillförlitliga i sig. Det är inte många som kan bedöma sitt eget uttal realistiskt och de olika alternativen i fråga B är alltför vagt formulerade för att kunna ge något pålitligt utslag (bl a preciseras inte den varietet av finlandssvenska det är fråga om). Men det var inte heller de absoluta värdena jag var ute efter, utan det viktiga var att få fram en jämförelse mellan de olika orden och en värdering av den relativa acceptabiliteten av kortstavigt uttal för de olika orden. I detta avseende tror jag bättre på testets resultat.

I den slutliga bearbetningen av resultaten räknade jag bort lärargruppens uppgifter om egen användning, bl a för att dessa försökspersoner genom sin ställning som universitetslärare i svenska måste antas ha ett något avvikande språkligt beteendemönster. Den siffra som erhöles för vart och ett av de aktuella orden var därför medelvärdet för egen användning för de tio i studentgruppen plus medelvärdet för bedömning av "vanlighet" för alla tretton försökspersonerna, med andra ord ett tal mellan 2 (1+1) och 6 (3+3).

De 75 ord som togs med i den slutliga uträkningen visar en tämligen jämn spridning, med övervikt för de lägre värdena. Hela 50 ord fick ett värde av 3,6 eller lägre, vilket jag tolkar som att ett

kortstavigt uttal av dem kan betraktas som gängse eller åtminstone vanligt också i tämligen formell stil. För de tio ord som fick ett värde på 5 eller högre kan ett kortstavigt uttal betraktas som oacceptabelt i vårdat språk. För sex av dem uppgav samtliga försökspersoner att de inte kunde tänka sig att själva använda kortstavigt uttal. Att dessa tio ord med ett värde över 5 bilda en grupp för sig visas också av att de föregicks av en lucka — det närmast föregående ordet hade värdet 4,6.

På grundval av testet har jag delat upp de 75 försöksorden i sex grupper:

1. Ord där det kortstaviga uttalet är praktiskt taget allenaordande (värde 2–2,2): *deciliter, diabild, kilo, minimum, negativ, poliklinik, Savolax, Tavastland* (det enda med 2,0), *tobak*.

2. Ord där det kortstaviga uttalet är allmänt i alla talsituationer (2,3 – 2,9): *bara, (per) capita, dynamo, därifrån, föremål, genitiv, hyperkorrekt, hyvel, kamera, Kimito* (förvånansvärt nog inte i grupp 1), *käringprat, ladugård, numerus, papegoja, paragraf, pluralis, positiva* (tal), *positivt* (utlåtande), *relativ, tjugoåtta* (med motsatsbetoning, förvånansvärt nog inte i grupp 1).

3. Ord där det kortstaviga uttalet är det normala i ledigt talspråk och kan förekomma i mera formell stil (3–3,6): *både, dina, före, föreläsning, förörena, genomföra, hela, huden* (=hurdan), *Johansson, moron* (=morgon), *mögel, någån* (=något), *ovanför, senap, sidu* (=ser du), *stövel, sådan* (vanl. dock sån), *såttillvida, vara, överst, översättare*.

4. Ord där det kortstaviga uttalet förekommer rätt allmänt i ledigt talspråk (3,8–4,6): *aderton, bearbeta, bilateral, bio, blivi, dåförtiden, fara, göra, numera, paradiset, rikit* (=riktigt), *sedan, Skomakare, vika* (=vilka), *våra* (förvånansvärt nog inte i grupp 3).

5. Ord där det kortstaviga uttalet är ovanligt i bildad Helsingforssvenska (5–5,5): *givi, juni, jury*. I denna grupp hamnade också ströming (5,2), men bl a med tanke på att ingen av de 13 meddelarna hade uppgivit sig kunna använda kortstavigt uttal vid detta ord är jag snarare böjd att hänföra det till grupp 6.

6. Ord där det kortstaviga uttalet är otänkbart i annat än uppenbart dialektalt färgat språk eller lågspråk (över 5,5): *hagel, harar, hederlig, stuli, Söderlund, tala*.

Det är troligt att ett annat urval försökspersoner hade gett ett något annorlunda resultat. Det som inte kommer fram i undersök-

ningen är bl a de sociala skillnaderna. För många personer i socialgrupp I hör t ex orden *aderton* och *fara* till dem där ett kortstavigt uttal betraktas som ovårdat.

De 75 orden i testet utgör bara ett litet urval av alla potentiella kortstavingar i Helsingforssvenskan. I många fall är de i varje fall representativa för hela grupper av ord (t ex med samma förled eller med samma struktur: *hypersnabb* och *övergiven* som *hyperkorrekt* och *översätta(re)*, *häriifrån* och *nuförtiden* som *däriifrån* och *dåförtiden*).

En annan undersökning som jag har gjort gällde kortstavingarnas faktiska förekomst i löpande tal. Talsituationen var här konstant: intervjuer på band med fäder till barn i två folkskoleklasser (de 20 manliga meddelarna för Mirja Pinomaas licentiatavhandling "Social Variation i helsingforssvenskans syntax"; intervjuernas längd är 15–30 minuter). Undersökningens huvudsyfte var att studera i vilken mån den procentuella andelen kortstavigt uttalade så att säga potentiella kortstavingar varierade socialgrupperna emellan.

Då alla belägg på kortstavigt uttal beaktades och jämfördes med det sammanlagda antalet ord som (enligt min bedömning) kunde tänkas kortstavigt uttalade i Helsingforssvenskan, fick jag följande tabell för den procentuella andelen kortstavigt uttal socialgruppsvis:

soc.gr.I	soc.gr. II	soc.gr. III
65,5 %	68,5 %	83 %
(N =374)	(N =333)	(N =326)

Tabellen visar att det kortstaviga uttalet till och med i en så formell situation som intervju på band var mycket vanligt i alla socialgrupper, men att socialgrupp III klart skiljer sig från de övriga genom den obetydliga andelen uttal med lång stavelse i dessa ord.

För att renodla resultaten och i mån av möjlighet eliminera subjektiva värderingar om "potentiella" kortstavingar valde jag sedermera ut 17 talrikt förekommande ord (*bara, blivi, deras, före, genom, göra, hela, honom, igenom, någån, redan, sedan, sina, såna, vara, vari, över*). För dessas vidkommande studerade jag sedan a) antalet belägg på kortstavigt och långstavigt uttal och b) antalet personer som för vart och ett av orden använde endast kortstavigt uttal, både kortstavigt och långstavigt uttal eller endast långstavigt uttal. Undersökningen gav följande resultat:

a) Den procentuella andelen kortstavigt uttal för de 17 aktuella orden socialgruppsvis:

soc.gr.I	soc.gr. II	soc.gr. III
64 %	68 %	82 %
(N =246)	(N =233)	(N =239)

b) Den procentuella andelen personer som uttalade ordet endast kortstavigt (K), både kortstavigt och långstavigt (K+L) och endast långstavigt (L); medeltal för alla 17 orden, socialgruppsvis (N är här lika med antalet ord gånger antalet personer hos vilka de olika orden finns belagda):

soc.gr.I			soc.gr. II			soc.gr. III		
K	K+L	L	K	K+L	L	K	K+L	L
61 %	20 %	19%	60 %	24 %	16 %	70 %	10 %	19 %
(N =119)			(N =92)			(N =94)		

Tabellen under a) är som synes praktiskt taget identisk med tabellen över totala antalet belägg. Tabellen under b) visar framför allt att de belägg på långstavigt uttal som finns i socialgrupp III huvudsakligen är koncentrerade till ett bestämt antal personer, som uppenbarligen strävar efter ett vårdat uttal och för många av orden konsekvent använder långstavigt uttal.

Slutligen undersökte jag de två mest frekventa orden, *vara* och *vari*, och det kortstaviga uttalets relativa förekomst i de olika socialgrupperna:

soc.gr.I	soc.gr. II	soc.gr. III
43 %	58 %	80 %
(N =73)	(N =79)	(N =75)

Här är skillnaderna mellan socialgrupperna störst, och här ser vi för första gången också en klar skillnad mellan socialgrupperna I och II. Detta sammanhänger uppenbarligen med att det kortstaviga uttalet för dessa ord inte är riktigt accepterat i mera formell stil (jfr *vara* i acceptabilitetsundersökningen ovan). Personer i socialgrupp I kan antas ha betydligt större vana att tala i formella sammanhang än personer ur de andra socialgrupperna.

Undersökningens resultat kan sammanfattas i följande två konstateranden:

1. Kortstavigt uttal är vanligt i alla socialgrupper också i en så formell stil som intervju på band.

2. Skillnaderna i användning av kortstavigt uttal är små (om än klart fastslagbara) mellan socialgrupperna I och II, medan socialgrupp III har klart större frekvens av kortstavigt uttal.

Socialgrupp III skiljer sig från de två andra socialgrupperna inte bara kvantitativt utan också kvalitativt, genom belägg på sådana kortstavingar som över huvud inte förekommer hos de andra socialgrupperna. Också i socialgrupp II påträffades några kortstavingar som inte förekom i socialgrupp I. Sådana socialgruppskiljande kortstavingar var huvudsakligen följande:

boda (i sku *boda* 'borde') — 2 belägg i soc.gr. III, olika talare;

fara — 1 belägg i soc.gr. II, 1 i soc.gr. III;

kuna ('kunde', 'kunnat') — 3 belägg i soc.gr. III, samma talare;

myky el. *myke* ('mycket') — 2 belägg i soc.gr. II, samma talare, 4 belägg i soc.gr. III, 3 talare;

vila ('velat') — 1 belägg i soc.gr. III.

Alla dessa — möjligen med undantag av *fara* — är sådana som man i allmänhet inte finner i socialgrupp I.

Det är tydligt att kortstavigheten i Helsingforssvenskan — och i den ickedialektala finlandssvenskan över huvud — är en tämligen stabil företeelse. Allt tyder på att brukligheten av kortstavigt uttal inte har förändrats särskilt mycket under detta århundrade. Det kortstaviga uttalet styrs av tämligen klara regler, och det är ganska lätt att förutsäga kortstavigt uttal om man beaktar de olika orden och ordtyperna, talarens sociala bakgrund och talsituationen.

Jag tänker inte i detta sammanhang gå närmare in på frågan om språkvårdens inställning till kortstavigt uttal i finlandssvenskan. Det förefaller mig dock klart att en så absolut fördömande attityd som den Hugo Bergroth förfäktade knappast rimmar med den faktiska situationen.

LITTERATUR

- Bergroth, Hugo, 1922, Om kvantitetsförhållandena i den bildade finlandssvenskan. *Studier i nordisk filologi XIII*. Helsingfors.
 Bergroth, Hugo, 1924, Svensk uttalslära. Helsingfors.
 Haugen, Einar, 1967, On the Rules of Norwegian Tonality. *Language*, vol. 43, no. 1, s. 185–202.
 Pipping, Hugo, 1892–97, Om det bildade uttalet av svenska sproket i Finland. *Nystavaren*.